

'שאר ישוב' התגלתה על ידי מטוס ב-21 באפריל כשהיא מצפון לפורט סעיד. הספינה נקראה במקור Gian Paolo ספינת משא קטנה מונעת במנוע קיטור בדחי של 350 טון, אורכה כ-30 מטר ומהירותה כ-8 קשרים. הספינה נרכשה על ידי יהודה ארזי, הובאה לפורטו ונרה שליד לה ספציה שם הוכנה להפלגה. ההכנות כללו בניית 620 מיטות במחסני האנייה (צינורות אליהן נקשרו יריעות ברזנט) כן נבנו מטבח, מרפאה ו-6 תאי שירותים. על הסיפון העליון הועמסו שתי סירות. הספינה צוידה במים ומזון ל-14 ימי הפלגה ופחם ל-12 ימים.

לקראת הפלגתה הגיעו לספינה המפקד המיועד איש הפלי"ם מנחם כהן והמלווה יצחק לנדאוור. ה'גדעוני' ששובץ להפלגה היה עובד שדה. בנוסף גויס גם צוות מקצועי הכולל רב חובל, קצין משמרת, שלושה מלחים, שני מכונאים, שלושה מסיקים וטבח – כולם איטלקים.¹ המעפילים המיועדים המתינו לספינה בחווה קטנה על חוף הים של העיירה בוליאסקו, מרחק 20 קילומטרים מדרום לגנואה.

משנשלמו הכנותיה, ב-6 באפריל בשעות הערב, יצאה הספינה מפורטו ונרה ועגנה מול החווה. ההעמסה החלה ב-03:00 לפנות בוקר, המעפילים הועברו באמצעות סירות גומי ותוך שעה וחצי הסתיימה ההעמסה. ב-7 בחודש בשעה 05:00 יצאה האנייה לדרכה כשעל סיפונה 617 מעפילים. על פי התכנית המקורית הייתה הספינה צריכה לחבור עם 'תיאודור הרצל' ליד קלדוניה שבטורכיה, להעביר את מעפיליה ולאחר מכן להצטייד בפחם ובמיים ולחזור לאיטליה. ב-8 לחודש נודע כי 'תיאודור הרצל' לא תוכל לקלוט את מעפילי 'שאר ישוב' והתכניות השתנו.² במקום זאת נדרשה 'שאר ישוב' לחבור באותה נקודה עם 'אלברטינה'. האחרונה, בפיקודו של דויד'לה בן חורין, יצאה לדרך יום אחרי 'שאר ישוב' והעמיסה על סיפונה 151 מעפילים גם היא בחוף בוליאסקו. ב-13 באפריל נתקבלה הודעה כי 'אלברטינה' מתעכבת בגלל תקלה במנוע וכי יש להמתין לה ליד כף מטפן. האנייה נכנסה למפרץ ספינזה מרחק 40 מייל מכף מטפן עגנה והמתינה שלושה ימים. החבירה התקיימה ב-17 חודש, הספינות המשיכו יחד לאורך החוף הצפוני של כרתים וב-19 בחודש כשהיו הספינות במרחק 5 מייל מצפון לכף 'סידרוס' (בצפון מזרח האי) נצמדו

¹ אמ"ה דוח המפקד .

² ראו לעיל 'לכידתה של תיאודור הרצל'

הספינות זו לזו ו'אלברטינה' העבירה את מעפיליה ל'שאר ישוב'. דוד בן חורין שפיקד על 'אלברטינה' עבר ל'שאר ישוב' וקיבל הפיקוד עליה, יצחק לנדאוור ורב החובל האיטלקי ירדו וחזרו ב'אלברטינה' לאיטליה.³

לאחר ההעברה הונף על התורן דגל טורקי, על דופן הספינה נצבע השם Galata והספינה פנתה דרום מזרחה לכיוון פורט סעיד. החל משלב זה הקפידו המלווים להסתיר את המעפילים מתחת לסיפונים. על הסיפון הוצבו צופים לגילוי מטוסים וכן נקבעו תורנים לכיסוי מהיר של המחסנים ביריעות ברזנט עם גילוי מטוס.

ב-21 בחודש בשעה 14:00 כשהייתה הספינה כ-40 מיל צפונית מערבית לפורט סעיד הופיע מטוס סיור בריטי מעל האנייה ולפנות ערב הופיע מטוס נוסף, המטוסים שמרו רצף של מגע עם האנייה עד הגעת משחתת. כל אותה עת הייתה האנייה בקורס לכיוון פורט סעיד. בשעה 20:00 פנתה האנייה צפון מזרחה ומיד לאחר מכן הוארה בזרקור, זו הייתה המשחתת 'צ'וויט' שהחלה ללוותה תוך מסכת שכנועים להפליג צפונה ישירות לקפריסין. עם אור ראשון הצטרפה הסלופ 'פליקן' לליווי. במהלך היום הגיעו לאנייה הנחיות מהמוסד לגבי צורת ההתנגדות, על פי ההנחיות היו המעפילים צריכים להתנגד לעלייתם של צוותי ההשתלטות בים באופן פאסיבי ולשמור את הכוחות להתנגדות למעבר לאניות גירוש בתוך הנמל.⁴

הנחיות אלה לא תאמו את רצונם של המעפילים והמלווים להלחם בבריטים שינסו לעלות לסיפון. המלווים חסרו את המידע הנוגע לאווירה בארץ, היו אלה ימים של מתיחות בין הישוב והשלטון הבריטי, מעשי טרור והטלת משטר צבאי בחלק מהמחוזות, בארץ חששו שידם של הבריטים תהיה קלה על ההדק.⁵

ההשתלטות החלה ב-23 באפריל בשעה 09:00, בשעה זו כבר סבבו את האנייה ארבע ספינות צי ושתי סירות משטרה. גישותיהן של המשחתות לדופן האנייה היו ברוטאליות והמלחים, מתודרכים שלא להפעיל נשק חם, על רקע היריות ב'תיאודור הרצל' שבוע קודם לכן, הפעילו את נשקם הקר בפראות, הנשק כלל אלות מחוזקות בגולות עופרת וסכיני הטלה.⁶ בפעם הראשונה נעשה גם שימוש בחזיזים שהממו את המעפילים.⁷ משך ההשתלטות הייה קצר ובסופה נמנו מספר פצועים, שלושה מהם פונו לבית החולים. האירוע היה ברוטאלי בהשוואה לאירועים קודמים ובכל זאת ללא

³ אמ"ה דו"ח המפקד

⁴ למצוא (אצל פרדי?)

⁵ אמ"ה מארנון לשי. 22.4.2100

⁶ אמ"ה, דו"ח המפקד

⁷ על פי עדותו של המעפיל צבי אלעזרי גל ראשון של מלחים נפרק מנשקו, אם כי עדות זו לא משתקפת בדו"ח המפקד.

הרוגים. ניכר היה על שני הצדדים שלקחי הקרב הקשה על האנייה 'תיאודור הרצל'
ותוצאותיו הופקו.

בדיווחו כותב מנחם כהן מפקד באנייה כי חלק מהמלחים נראו לו שיכורים והוא תולה
זאת במפקדיהם ובדרך שבחרו לעודדם למשימה אותה לא אהדו.⁸

אניות הגירוש הגיעו לנמל יום קודם לכן והמתינו בנמל, על 'אמפייר לייפגארד' הועלו
375 מעפילים ועל ה'אמפייר' קומפורט 392, שבעה פצועים וחולים נשאו בארץ.

ההנחיות שקבלו המלווים ממטה ה'הגנה' להתנגד פאסיבית בלב ים ולשמור את
הכוחות למאבק בנמל אל מול העיתונאים העידו על מודעות הולכת וגוברת לכוחה של
התקשורת.⁹ הקפדה על ניראות האירוע הייתה גם בצד הבריטי, אירועי השבוע
הקודם והשימוש המוגזם באש חיה השתקפו היטב במעשיהם ובדבריהם, קצין
העיתונות שעמד בפני העיתונאים על הרציף הדגיש כמה וכמה פעמים כי באירוע לא
נעשה שימוש בנשק חם. גם ההורדה לאניות הגירוש נעשתה בדרך אנושית יותר,
את גדרות התיל המנתבות את המעפילים בשביל צר אל אניות הגירוש המירו
הבריטים בחבלי סימון והכוונה המאפיינים כניסה לבית קולנוע או לאצטדיון.¹⁰ אם רצו
הבריטים למתן את סצינות הגירוש בנמל נראה כי השיגו את מטרתם, תגובתו של
הישוב לאירוע הייתה מינורית.¹¹

⁸ לקשר

⁹ אמ"ה מאת ארנון אל ש.י 22.4.2100

¹⁰ The Palestine Post, יום חמישי, אפריל 24, 1947

¹¹ קול העם, יום שישי, אפריל 25, 1947; עמוד 2